

Germanistiikan näköaloja

H. K. Riikonen

Wörter – Verbindungen. Festschrift für Jarmo Korhonen zum 60. Geburtstag. Herausgegeben von Ulrich Breuer und Irma Hyvärinen. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006. 516 sivua.

Saksan kielen opetuksella ja tutkimuksella on suomalaisessa yliopistomaailmassa pitkät perinteet. Turun Akatemiassa toimi saksan opettajia jo 1700-luvun alkupuolella, ensimmäiset tosin ilman palkkaa. [1] Uutta käännettä merkitsi Meyer Lewinin (myöhemmin Friedrich Anton Meyer) toiminta. Hän oli innostunut Schillerin tuotannosta ja käänsi 1809 ruotsiksi tämän näytelmän *Kabale und Liebe*. [2] Kyseessä oli sangen ajanta-

sainen kiinnostus, sillä Schiller oli kuollut vain muutamaa vuotta aikaisemmin, 1805.

Germanistiikan perinne Suomessa [3]

Kaiketi ensimmäinen varsinainen germanistiikan alaan kuuluva tutkimus oli A. J. Sjögrenin, sittemmin tunnetun suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen edustajan ja Pietarin tiedeakatemian akateemikon, väitöskirja *De cognatione linguarum Graecae et Teutonicae* (1815), jossa suoritettiin vertailua kreikan ja saksan eräiden kielellisten ilmiöiden välillä. [4] Sitä seurasi 1868

Karl Johan (Kaarlo) Bergbomin väitöskirja saksalaisesta historiallisesta draamasta. [5] Bergbom tuli myöhemmin tunnetuksi suomalaisen teatterin uranuurtajana.

Varsinaisesti germaaninen filologia pääsi alkuun kuitenkin vasta aivan 1800-luvun lopulla eri filologia-aineiden vakiinnutettua asemansa yliopistossa. Ensimmäinen germaanisen ja samalla romaanisen filologian professori oli monialainen Werner Söderhjelm, jolle myöhemmin perustettiin kotimaisen ja yleisen kirjallisuushistorian professuuri ja joka lopuksi siirtyi Suomen lähettilääksi Tukholmaan. [6] Erilliset professuurit germaaninen ja romaaninen filologia saivat vuonna 1908. Alkuvaiheissaan germaaninen filologia suuntautui paljolti kirjallisuudentutkimukseen ja kirjallisuudentutkimuksen ja filologian raja-alueille.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista käydä läpi germanistiikan vaiheita 1900-luvulla eri tutkijoiden osalta. Mainittakoon kuitenkin, että 1900-luvun alkupuolta hallitsi 30 vuotta oppiaineen professorina toiminut Hugo Suolahti. Hänen jälkeensä hallitsevin germanistiikan tutkija Suomessa lienee ollut Emil Öhmann (1894–1984), jonka professorikausi oli vielä Suolahteakin pitempi, tosin jakautuneena ensin Turun, sitten Helsingin kauteen. Öhmann oli merkittävä ja uuttera lainasanojen tutkija, jolta kuitenkin riitti aikaa myös yleistajuisempaan kirjoitteluun: hänen pieni monografiensa *Heinrich Heine. Runoilijakohtalo* ilmestyi 1930 ja aikoinaan hyvin tunnettu teos *Kieli ja kulttuuri. Kielitieteen peruskysymyksiä* 1947 (uudet painokset 1960 ja 1964). [7] Lisäksi monet varmaan edelleenkin muistavat Öhmannin yhdessä kouluneuvos M. A. Jakobssonin kanssa kirjoittaman saksan koulukieliopin. Emil Öhmannin 1900-luvun puolimaissa nauttimaa arvostusta osoittaa hänen seuraajansa Kaj B. Lindgrenin kertoma muistelma. Kun Lindgren oli saapunut 1951 opiskelemaan Zürichiin ja kertonut siellä, että hänen opettajansa Helsingissä oli Öhmann, häneltä tiedusteltiin ”Doch nicht *Emil Öhmann, der ganz grosse Mann*” (Ei kai *Emil Öhmann*, sangen suuri mies) ja ihmeteltiin, miksi Lindgren oli saapunut ulkomaille, kun kerran sellainen opettaja oli kotimaassa. [8]

Öhmannin edustaman sinänsä perinteellisen lainasanatutkimuksen jälkeen Suomessa harjoitettu germanistiikka suuntautui voimakkaasti uudempiin kielitieteen virtauksiin. Nykyisestä tilanteesta antaa havainnollisen läpileikkauksen erityisesti fraseologian tutkijana tunnetulle Helsingin yliopiston germaanisen filologian professorille Jarmo Korhoselle viime vuonna omis-

tettu juhla-kirja *Wörter – Verbindungen*. Lutherin ja eräiden varhaisten evankeliumisaksannosten syntaksia käsitelleen väitöskirjansa (1979) ja lukuisten fraseologiaa käsittelevien tutkielmiensa ohella Korhonen on laatinut mm. saksalais-suomalaisen idiomisanakirjan *Alles im Griff – Homma hanskassa* (2001).

Humanistisella alalla yleiset juhla-kirjat voivat parhaimmillaan olla huolellisesti toimitettuja ja artikkeliansa osalta tieteenalan nykyvirtaukset varsin hyvin kattavia kokoomateoksia, vaikka liittyisivätkin pääasiallisesti juhlinnan kohteen erityisintresseihin. Näin on asianlaita tässä Mainzian yliopiston professorin, aikaisemmin Helsingissä professorina toimineen Ulrich Breuerin ja Helsingin yliopiston professorin Irma Hyvärisen toimittamassa teoksessa.

Sanakirjoja ja fraseologiaa

Juhla-kirjassa on kaikkiaan 40 suppeahkoa, 8–15 sivun mittaista artikkelia, jotka jakautuvat neljään pääalueeseen, leksikografiaan (sanakirjojen ja sanaston tutkimukseen), fraseologiaan, lauseoppiin ja viimeisenä ryhmänä kieli-, kulttuuri- ja kirjallisuushistoriaan ja kielifilosofiaan. Kaunokirjallisuuteen viitataan kuitenkin myös muiden ryhmien kuin viimeisen artikkelieissa. Artikkelit liittyvät tavallisimmin ao. kirjoittajien omiin erikoisalueisiin, joilta he ovat julkaisseet paljon. Mainituista alueista erityisesti kaksi ensimmäistä, leksikografia ja fraseologia, ovat professori Jarmo Korhosen erityisalueita; näin ollen myös hänen tutkimuksiinsa viitataan juuri juhla-kirjan alkupuolella tavantakaa. Paradigman muutoksesta sitten Emil Öhmannin päivien kertoo se, että vain yhdessä artikkelissa viitataan Öhmanniin ja silloinkin hänen yleisempiä kysymyksiä käsittelevään teokseensa *Kieli ja kulttuuri*.

Artikkelien suuresta määrästä johtuen voidaan seuraavassa lähempään tarkasteluun nostaa vain muutamia.

Sanakirjoja käsittelevät artikkelit, Henning Bergenholtzin, Annikki Liimataisen ja Liisa Tiitulan tutkielmat osoittavat havainnollisesti, minä kiinnostavan tutkimusalueen sanakirjat, sekä yleis- että erikoissanakirjat, muodostavat. Kyse ei ole pelkästään lingvistiikasta vaan ne tarjoavat paljon myös kulttuurihistoriallisesti kiinnostavaa materiaalia.

Sanaston osalta voidaan mainita Johannes Erbenin kiinnostava katsaus *sympatia* (*Sympathie*)-sanueen merkityksistä ja levinneisyydestä uusyläsaksassa (saksan kirjakielissä uudella

ajalla). Erbenin artikkelista käy ilmi, mikä kulttuurihistoriallisesti ja -filosofisesti tärkeä käsite on kysymyksessä. Kuten Erben toteaa ja kuten hänen muiden muassa Goetheltä ja Herderiltä ottamansa esimerkit osoittavat, *sympatia* oli 1700-luvulla suoranainen muotiasana. [9] Sattuvia esimerkkejä artikkelissa on myös Thomas Mannilta.

Elisabeth Piirainen on puolestaan tehnyt kiinnostavia havaintoja typografian alalta, esimerkiksi siitä, miten sulkumerkkejä ja väliviivoja on käytetty erilaisissa saksankielisissä painotuotteissa, niin mainoslehtisissä kuin tieteellistenkin teosten otsikoissa, osin leikilliseen sävyyn. Ilmiö lienee yleistynyt suomen kielessäkin. Yksi Elisabeth Piiraisen esimerkeistä on lehtitiedosta, joka koski Helsingin sateisia maailmanmestaruuskisoja vuonna 2005: *Hell-sinki: die Sonne war nur selten Ehrengast bei den Leichtathletik-Weltmeisterschaften in Finnland* (Hell-sinki: aurinko oli vain harvoin kunniavieraana yleisurheilun maailmanmestaruuskisoissa Suomessa). Helsingin nimen tavutus ja ylimääräinen l-kirjain saa sanalle kaksinaisen merkityksen: engl. *hell* = helvetti, saks. *hell* = kirkas, valoisa (tässä tuskin voi olla mainitsematta, että James Joycen *Finnegans Wakessa* Helsingin nimi esiintyy muodossa *hellsinky*).

Muutamat kyseisen osaston artikkeleista liittyvät kontrastiivisiin ja vertaileviin asetelmiin (Dmitrij Dobrovoľskij, Konrad Ehlich, Marja Järventausta). Henrik Nikulan aihe liittyy valenssileksikografiaan, siihen, miten eri sanakirjat selittävät, miten esimerkiksi verbin yhteyteen rakentuu muita sanoja muodostamaan virke. Nikulalla ovat esimerkkinä muiden muassa sanat *kaufen* (ostaa) ja *verkaufen* (myydä) sekä *mieten* (vuokrata) ja *vermieten* (antaa vuokralle).

Suomalaisen lukijan kannalta erityisen kiinnostava on Helmut Glückin tutkielma *finn*-alkuisista saksan sanoista. Mukana on luonnollisesti sana *Finlandisierung* (joka muuten, kuten artikkelissa mainitaan, on italiaksi *finlandizzazione*). Glück muistuttaa *-isierung*-loppuisilla sanoilla olevan saksassa negatiivinen konnotaatio (vrt. *Balkanisierung*). Tässä mielessä erikoisena Glück mainitsee suomalaisen viraston kampanjan, jossa iskulauseena oli *Finlandisieren Sie mal!* Glückin artikkelissa ei kuitenkaan ole sanaa *Finnin*, joka muodossa *Die Finnin* esiintyy *Der Kampf um Rom* (suom. *Taistelu Roomasta*)-nimisen varsin tunnetun historiallisen romaanin kirjoittajan Felix Dahnin kertomuksessa; suomalaiset esiintyvät siinä jotenkin alempiarvoisena rotuna germaaneihin verrattuna. [10] Eräänlaisena poikkeamana tutkielmansa pääaiheesta Glück tarkastelee myös

Hampurin suomalaisen merimieskirkon saksankielistä mainosta sukupuolta koskevien ilmausten kannalta (merimies).

Kirjan laajimmasta osastosta, fraseologian osastosta, joudun tässä sivuuttamaan Marion Hahnin, Gerhard Helbigin, Nina Janichin, Marja-Leena Piitulaisen, Pasi Pirttisaaren ja Mariann Skog-Södersvedin ansiokkaat artikkelit ja keskittymään vain muutamaan. Osastossa on mukana artikkeleita, joissa käsitellään jokaista ihmistä koskevatvissa aihepiireissä esiintyvää fraseologiaa. Harald Burger keskittyy säätiedotusten fraseologiaan ja Heinrich Löffler tarkastelee musiikkikritiikin kieltä; myös Annette Sabbanin artikkelissa on kyse musiikkiin liittyvästä kielenkäytöstä.

Christine Palm Meisterin artikkeli, joka käsittelee Christa Wolfin kertomusta "Leibhaftig", olisi hyvin voitu sijoittaa myös kirjallisuuden osastoon. Fraseologian ohella se käsittelee kertomuksen narratologiaa. Lisäksi siinä osoitetaan humoristinen yhteys Thomas Mannin *Der Zauberberg* -romaanissa (suom. *Taikavuori*) olevaan yllilääkäri, hovineuvos Behrensin kuvaukseen. Kirjallisuus on voimakkaasti esillä myös Ulrike Richter-Vapaasalon tutkielmassa, joka jatkaa Saksassa tunnetusti vilkasta lastenkirjallisuuden tutkimusta. Siinä tarkastellaan lastenkirjojen fraseologiaa; aineistoa on saatu esimerkiksi Erich Kästnerin rakastettavasta kirjasta *Emil und die Detektive* (suom. *Pojat salapoliiseina*), mutta myös Lisa Tetznerin yhdeksänosaisen teoksen *Die Kinder aus Nr. 67* ensimmäisestä osasta *Erwin und Paul* (se suomennettiin 1945 ruotsista otsikolla *Takapihan salapoliiseina*). Tetznerin teossarja kuvaa lapsia berliiniläisessä vuokrakasarmissa Kolmannen valtakunnan aikana (ensimmäistä osaa lukuun ottamatta teos ilmestyi Sveitsissä, jonne Tetzner oli siirtynyt).

Yksiselitteisemmin lingvistisiä ovat syntaksin osastoon sijoitetut John Ole Askedalin, Leena Koehmaisen & Marjo Vesalaisen, Hans Wellmanin ja Norbert Richard Wolfin artikkelit. Niistäkin eräissä on kyse fraseologiasta. Wolf esimerkiksi – sattuvasti kun kyse on juhla kirjasta – tarkastelee fraasiin *Der Jubilar freut sich und fühlt sich geehrt* (Juhlittava iloitsee ja tuntee saaneensa arvonantoa osakseen) sisältyviä refleksiivikonstruktioita.

Sanastoa ja etymologiaa

Suomen sanaston germaanisten juurien tutkimuksessa on perustavanlaatuaista työtä tehnyt

Jorma Koivulehto, jonka *Tieteessä tapahtuu* -lehden lukijat muistanevat vuonna 2001 (lehden numerot 1-5) käydystä ärhäkkäästä etymologian tutkimusta koskevasta polemiikista, keskittyy tällä kertaa pajusukuisten puiden nimityksiin. Esillä ovat *raita* sekä *halava* ja *salava*. Halavan osalta Koivulehto esittää vaihtoehdon Seppo Suhosen tulkinnalle, jonka mukaan sana olisi balttilaista alkuperää. Artikkelinsa lopussa Koivulehto tarkastelee myös *jalava*-sanaa, minkä lisäksi hän sivuaa ohimennen *pensas*-sanana etymologiaa.

Kari Keinästä on artikkelissa ovat esillä suomen sana *unikeko* ja saksan sana *Siebenschläfer*. Lähtökohtana on Jacobus de Voragine *Legenda aurea*-sa oleva tarina seitsemästä pyhästä; tarina alkaa sanoilla "Septem dormientes in civitate Ephesi orti sunt" (saks. "Die sieben Schläfer wurden in Ephesus geboren", suom. "Seitsemän nukkujaa syntyivät Efeson kaupungissa") [11]. Artikkelin kysymyksenä on se, miten suomen *unikeko* ja saksan *Siebenschläfer* vastaavat toisiaan. Aikaisemmat suomen sanakirjat käänsivät nimittäin kyseisen saksan sanan unikeoksi. Sen sijaan Lauri Hirvensalon suursanakirjassa (1963) tuli esille enemmän tietoja: siinä merkityksenä oli myös laiskajaakko sekä eräitä eläinten nimityksiä. Toisaalta jo B. F. Godenhjelm, jonka saksalais-suomalaisen sanakirjan (1873) Annikki Liimatainen tuo esille omassa artikkelissaan, oli kiinnittänyt huomiota luonnontieteellisiin merkityksiin.

Kivijalkana Luther

Kirjallisuutta ja kieltä käsittelevissä artikkeleissa huomio kiinnittyy siihen, miten keskeisesti Martin Luther on esillä. Tämä ei ole mitenkään yllättävää: "Ensimmäinen todellinen Saksa oli Lutherin kansankielen saksa," totesi George Steiner klassikoksi muodostuneessa teoksessaan *After Babel*. [12] Uskonpuhdistajan tekemä *Raamatun* saksannos ja hänen muu saksankielinen tuotantonsa ovat sivuuttamaton luku niin saksan kielen kuin saksalaisen kirjallisuudenkin historiaa. Hans Werner Eroms tutkii erilaisia verbimuotoja ja niiden jakautumista Lutherin traktateissa "Vom Abendmahl Christi, Bekenntnis", Albrecht Greule tarkastelee lingvistiseltä kannalta Lutherin hengellistä laulua "Mitten wir im Leben sind" [13], Wolfgang Mieder sananlaskujen käyttöä argumentaation keinona Lutherin kääntämisestä koskevassa teoksessa *Sendbrief vom Dolmetschen* ja Erich Straßner Rudolph Zacharias Beckerin teosta *Noth- und Hülfsbüchlein* (1788), jonka hän nimeää ensimmäiseksi saksalaiseksi

bestselleriksi Lutherin kirjoitusten jälkeen. Ilpo Tapani Piirainen tarkastelee Lutherin ja Johann Eckin raamatunkäännöksiä. Hänen artikkelinsa on siitä erikoinen, että otsikon ilmaisevan aihepiirin ohella siinä on mukana *in nuce* suomalaisen germanistiikan historia 1900-luvulla, katsaus saksalaisten raamatunkäännösten historiaan ja selvitys Lutherista kääntäjänä (mukaan lukien lyhyt mutta kiinnostava maininta Lutherin kunioituksesta Neitsyt Mariaa kohtaan).

Lutherin teosta *Sendbrief vom Dolmetschen* käsitellessään Wolfgang Mieder osoittaa, miten se ei myöskään ole vailla satiirisia käänteitä. Ne liittyvät aasin hahmoon, joka toimii teoksessa suoranaishana johtomotiivina. Mieder tarkastelee myös tunnettua *Raamatun* sanontaa "Sillä sydämen kyllyydestä suu puhuu" (Matt. 12:34; Luuk. 6:45). Lutherin lähtökohtana on latinalainen käännös *Ex abundantia cordis os loquitur* [14]. Luther kritisoi sananmukaista saksannosta *Auß dem uberflus des hertzen redet der mund* ja kysyy, kuka saksalainen tällaista ymmärtäisi ja mitä "sydämen kyllyys" on. Sen sijaan voitaisiin Lutherin mukaan sanoa "Wes das hertz vol ist, des geht der mund uber" (nykyortografian mukaan "Wes das Herz voll ist, des geht der Mund über"). [15] Miederin mukaan kyseessä ei ole mikään Lutherin "vapaa" sananlaskunomainen käännös, vaan hänen tapansa käyttää jo olemassa olevaa sananlaskua. Mieder viittaa artikkelissaan mielenkiintoisella tavalla myös Brechtiin, joka monien muiden tavoin oli saanut voimakkaita vaikutteita Lutherin raamatunkäännöksestä.

Vanhempi kirjallisuus on esillä myös Timo Rekon tutkielmassa, jossa käsitellään 1500-luvulla eläneen Johannes Rennerin Liivinmaan kronikkaa. Näkökulmana on Rennerin esikuvien vaikutus menneen aikamuodon käyttöön. Keskiaikainen kirjallisuus on esillä Cora Dietlin artikkelissa, jossa käsitellään Kateuden (lat. *Invidia*), yhden kuolemansynnin personifikaatiota erityyppisissä teksteissä. Lothar Bluhm käsittelee Grimmin satuja editointiin liittyvien kysymysten osalta. Bluhmin tutkielma, jossa Grimmien toiminta nähdään osana vanhan saksalaisen filologian keskiaikareseptiota, toimii myös hyvänä johdatuksena Grimmin satujen editoriaalisiin ongelmiin.

Kulttuurihistoriaa ja kielifilosofiaa

Saksalaisesta kirjallisuudesta ja kulttuurista ovat Lutherin ohella keskeisesti esillä romantiikan ajan kirjailijat ja tietenkin Goethe. Oswald

Bayer tutkii J. G. Hamannin käsityksiä tekijästä artikkelissaan "Gott als Autor". Artikkelissa on esitetty kiinnostavia vertailukohtia Kierkegaardin tuotannosta. Tutkielman lopussa nostetaan esille postmoderneja piirteitä Hamannilla. Postmodernismi voidaan tietysti nähdä tyylikategoriana eikä vain perioditerminä, olkoonkin, että termistä on tullut suoranainen muotisana, jota on sovellettu mitä erilaisimpiin yhteyksiin. Willi Plöger tuo mielenkiintoisesti esille ensimmäisen persoonan käyttöön kirjallisuudessa liittyvät näkökulmaongelmat. Hänen lähtökohtanaan on Wittgensteinin oppilaan G. E. M. Anscomben artikkeli "The First Person" vuodelta 1975. Plögerin artikkelin soisi löytävän tiensä myös narratologian tutkijoille.

Lauri Seppänen, joka suomalaisten germanistien joukossa on ehkä eniten kiinnittänyt huomiota kielifilosofiaan, tuo esille uuspragmaatikkojen Richard Rortyn ja Donald Davidsonin yhteyksiä vuosisata aikaisemmin vaikuttaneen nuogrammaatikko Hermann Paulin näkemyksiin. Seppänen on aikaisemmin käsitellyt aihepiiriä myös suomenkielisen monografian muodossa (2004).

Juhlakirjan esipuheessa teoksen toimittajat Ulrich Breuer ja Irma Hyvärinen luonnehtivat professori Korhosta tutkijana. Teokseen sisältyy perinteinen onnittelijoiden luettelo, *Tabula gratulatoria*, ja siinä on myös professori Jarmo Korhosen tuotannon bibliografia vuosilta 1976–2005.

VIITTEET

- [1] Pentti Aalto, Uusfilologiaa Turun Akatemiassa. *Album amicorum. Kirja- ja kulttuurihistoriallisia tutkielmia Eeva Mäkelä-Henrikssonille* 29.7.1986. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja 50. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto, 1986, s. 16.
- [2] *Ibid.*, s. 16-17; ks. myös Pentti Aalto, *Modern Language Studies in Finland 1828-1918*. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1987, s. 8-9.
- [3] Tässä esityksessä ei tehdä erityistä eroa germanistiikan ja germaanisen filologian välillä.
- [4] *Ibid.*, s. 17.
- [5] Ks. Aalto, 1987, s. 84.
- [6] Söderhjelmin toiminnasta germaanisen filologian alalla ks. Aalto 1987, s. 33-34, 84-85.

- [7] Öhmannista ks. Aalto, *Modern Language Studies*, s. 96-97; Kaj B. Lindgren, Emil Öhmann. Muistopuhe 11.3.1985. *Suomalainen Tiedeakatemia. Vuosikirja 1984-1985*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 1985, s. 131-135; Jarmo Korhonen, Emil Öhmann und sein Beitrag zur finnischen Germanistik. *Der Ginkgo-Baum* 13, 1995, s. 10-28.
- [8] Lindgren 1985, s. 132-133.
- [9] Turun akatemiassa oltiin varsin ajantasaisia tämän muotisanan suhteen. Sympatiasta kirjoitettiin Porthanin johdolla kolme väitöskirjaa, ks. *Tunteet ja sympatia. Turun Akatemian väitöskirjoja 1700-luvulta*. Latinan kielestä suomentanut Sari Kivistö. Toimittanut Jukka Sarjala. Turku: Faros 2003.
- [10] Dahnin *Die Finnin* -kertomuksesta ks. lähemmin Erich Kunze, *Die Finnin*. Zum gleichnamigen Roman von Felix Dahn. *Myytit ja runon arki. Kerttu Saarenheimon juhla-kirja*. Toim. Pirkko Alhoniemi et al. Turku: Clarion, 1983, s. 237-247; ks. myös Dietrich Assmann – Marja Heikkilä, Sitkeät hiljaiset sotilaat. Suomi saksalaisin kirjallisin silmin. *Toisten Suomi eli mitä meistä maailmalla kerrotaan*. Toimittanut Hannes Sihvo. Jyväskylä: Atena, 1995, s. 308-310.
- [11] Nykysuomen sanakirjassa selitetään *unikeko*-sanaa mm. virkkeellä "seitsemän viisasta miestä, jotka legendan mukaan kristittyjen vainon aikana v. 251 pakenivat luolaan ja nukkuivat siellä lähes 200 vuotta".
- [12] George Steiner, *After Babel. Aspects of Language and Translation*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 1992, s. 89.
- [13] "Mitten wir im Leben sind" -laulua on mukailtu suomalaisissa virsissä "Kuolon mailla elämme / Täällä ollessamme" (n:o 255 vuoden 1938 virsikirjassa) ja "Täällä elon vaivoissa" (599).
- [14] Suomalaisen vanhemman raamatunkäännöksen ilmaus "Sillä sydämen kyllyydestä suu puhuu", kuten myös latinalainen käännös, noudattelee suoraan kreikkalaista alkutekstiä *Ek gar tou periseumatōs tēs kardias to stoma lalei*.
- [15] Uusi raamatunsuomennos noudattelee Lutherin saksannosta: "Mitä sydän on täynnä, sitä suu puhuu". Voi tosin kysyä, mitä tällä uudella käännöksellä on voitettu, sillä vanha suomennoshan oli jo tullut täysin sananlaskunomaiseksi. Mainittakoon vielä, että saksalainen sanonta on *Herzsanen yhteydessä* näytteenä Lauri Hirvensalon saksalais-suomalaisessa suursanakirjassa, jossa se on käännetty raamatullisella fraasilla "Sydämen kyllyydestä suu puhuu". Sananmukainen käännös olisi suunnilleen "Mitä sydän on täynnä, sitä suu vuotaa yli" (*übergehen* = valua, vuotaa yli).

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen professori.